

Húsvétvasárnap

A föltámadás vasárnapja, minden keresztény felekezet legnagyobb ünnepe. Ezen a napon támadott föl Jézus Krisztus a halottak közül. Valamennyi kárpát-medencei falusi közösségben ezen a napon úgyszólván kötelező volt templomba menni. A római katolikusok ünnepi misét, a protestánsok úrvacsorás istentiszteletet tartanak.

Húsvétvasárnaphoz sokszínű hagyományok kapcsolódtak. Dologtiltó nap volt, ilyenkor nem főztek, a trágyát nem hordták ki az istállóból, nem söpörtek, varrni sem volt szabad. A seprési tilalomnak a Tápió mentén azt a magyarázatot adták, hogy így elsepernék a locsolókat. Nem hajtott ki sem a csorda, sem a csürhe, és nem fogtak be állatot sem.

Húsvétvasárnap is fontos szerepe volt a víznek. Különféle magyarázatokat fűztek hozzá: Bukovinában úgy tartották, aki hamarabb merít vizet, az lesz a szerencsés. Moldvában a napfelkelte előtt keresztútra öntött vizet hasznosnak tartották a jégeső és veszedelem ellen. Szokás volt ilyenkor piros tojást tenni a mosdóvízbe, és arról mosakodni, hogy az egész család egészséges legyen. Moldvai magyaroknál ezt a piros tojást mindenkinek a másik homlokához kellett ütni, hogy ne fájják a feje.

Húsvétvasárnap jellegzetes ételeket ettek és esznek ma is országszerte. Szinte alig akad háztartás még ma is faluhelyen, ahol ne lenne ilyenkor húsvéti sonka, kalács, tojás, és bor is. A római katolikus hívők régen sonkát és kalácsot szenteltettek, amit a gazdaasszony vitt el kosárban, kendővel letakarva. A szentelés emléke ma is él, ma maguk szentelik.

A Tápió mentén sonkát, tojást, kalácsot szenteltek. A húsvéti étrend: sonka, kocsonya, kalács, amihez bort és pálinkát ittak. Pándon töltött káposztát készítettek, újabban rántott húst esznek. A karácsonyi almához hasonlóan a palócoknál szokás volt, hogy egy-egy szentelt tojást ettek meg, vagy ahány családtag volt, annyi részre vágták, hogyha eltévednének, jusson eszükbe, kivel ették a húsvéti tojást.

Sokfelé az volt a szokás, hogy a szentelésről futottak hazafelé, különféle magyarázattal, például Vásárosdombón az a család lesz első az aratásban, amelyik elsőnek ér haza, Lucskán az a lány, aki elsőnek ér haza, a munkában is első lesz (Bálint S. 1976: 297–298).

A szentelt ételek maradékát legfeljebb tűzbe vethették. Többnyire azonban – akárcsak a karácsonyi morzsát – sokféle módon felhasználták. A bukovinai magyarok a hamujával szapultak. Az elégetett morzsának Lukácsházán (Vas megye) a következő magyarázatot adták: „Egyebek, akik a túlvilágon vannak, hogy azoknak is legyen egy kis morzsa belüle” (Tátrai Zs. gy. 1966). Volt, ahol a szentelt sonka csontját a gyümölcsfára akasztották, hogy sokat teremjen. A zempléni falvakban a szentelt kalács morzsáját a tyúkoknak adták, hogy sokat tojjanak. A szentelt sonka csontját pedig nagy viharban a tűzre vetették, hogy a villám ne csapjon a házba.

A hajdúdorogi görög katolikusok a szentelt ételek maradékát elégették, vagy elásták a ház tövébe abban a hitben, hogy megvédi a házat a bajtól, villámcsapástól. „Van olyan hiedelem, amely szerint, ha pászkamorzsát elássák, vagy ha az véletlenül kerül a földbe, hét év múlva kikel, virág lesz belőle, tovább terjed és minden évben virágzik. Ez a pászkamorzsavirág” (Mezősi 1987: 360).

A tavasz behozatalát szimbolizáló húsvéti zöldágjárásra a Dunántúlról vannak példák. A Veszprém megyei Gyulakeszin szalagokkal feldíszített koronavirággal a lányok a templom elől indultak. Az első két lány kaput tartott a többinek, hogy átbújhassanak. Az éneket addig ismételték, míg a falun végigértek.

A zöld ág húsvétkor a májusfához hasonló szerepet kapott a székelyföldi falvakban. Múlt századi leírásban olvashatjuk, hogy az udvarló legény „tudniillik már húsvét hetében fenyőágot szokott szerezni, azt színes szalagokkal, czifra papírosokkal, piros tojással feldíszíteni s választottjainak kaputetejére felhelyezni. Amely leánynak húsvét reggelén nincs virága vagy azt jelenti, hogy rossz magaviseletű, vagy hogy szeretője nincs, mi egyaránt lealázza.

Leányvár német népe húsvétvasárnap kora reggel szótlanul szokott a Kálváriára fölmenni, ahol mindenki a dicsőséges olvasót imádkozza magában. Ugyanekkor a legények szintén szó nélkül kilovagolnak a mezőre, hogy a húsvéti harmat (Ostertau) használjon nekik és lovaiknak.

Húsvétvasárnapra virradóra történt a határjárás. E szokásnak egyházi külsőségei voltak, de célja a tavaszi vetések mágikus védelme volt és az, hogy a közösség fiatalabb tagjait megismertessék a határjelekkel. A múlt századi szokásgyűjtemény a húsvéti határjárás két változatát írja le, a zalaegerszegit és a pontosabb helyhez nem kötött székelőföldit. A zalaegerszegihez mondai hagyomány is fűződött. A nagykanizsai török basa csapatának megfutamítása emlékére tartották. Nagyszombat éjjel egyházi külsőségek között ment végbe a határjárás. „Útjuk ének s ima közt halad. Itt a határjáró ujonczok szigorú vizsgálat alá vétetnek, s ha kisül, hogy most először léptek e határvédelmi századba, a határdombra nyújtóztatva 6–12 pálcaütéssel illetetnek” (Résző Ensel 1867: 162). Mint a további leírásból megtudjuk, a határjárást puskalövések, dobpergés, sípszó kísérte. A gonoszúzó zajcsapás természetes velejárója ennek az ősi szokásnak is. A határjárók a tavasz zsenge hajtásaival, főleg puspángággal borítva érkeztek vissza. Ebben a mozzanatban a tavasz jelképes behozatalát láthatjuk. A székelőföldi leírás szerint indulás előtt tisztségviselőket választottak. Itt 159 pálcaütéssel büntetik a megújított határhalmokon a rendetlenkedőket, későn érkezőket. Az útjukba eső mezei forrásokat kitakarítják. Hajnalig tartott a határjárás. A határjárók imádsága jól mutatja, hogy milyen célja is volt ennek a szokásnak. Többek között a következőket mondták: „távoztass el mezeinkről jégesőt, sáskát, árvizeket, falunktól a tüzet, idegeneket; adj bő termő esztendőt s békességet!” (Résző Ensel 1867: 164). A Maros-Torda megyei Szentgericén, akik részt vettek a határjárásban, ismét összegyűlnek a húsvéti didergésre. Ez megszegyenítő, figyelmeztető szokás volt. Megesett lánynak bölcsőt, tolvajnak börtönt, hanyag papnak keresztelnivalót, részeges kántornak pálinkát ajánlottak. A házaktól tojást gyűjtöttek.

A református gyülekezetekben a közösség apraja-nagyja ilyenkor az alkalomhoz illő ünnepi ruhába öltözik. A hívő (megtért) emberek előre készülnek az alkalomra. A mindennapi ima és Bibliaolvasás mellett igyekeznek haragban lévő rokonaikkal, barátaikkal, ismerőseikkel kibékülni, a sérelmekért bocsánatot kérni, ugyanakkor megbocsájtani azoknak, akik ellenük vétkeztek. Bűn alatt lévő ember ugyanis nem vehet úrvacsorát. A református úrvacsora két szín alatt történik: előbb a kenyérből esznek, utána a borból (vagy szőlőléből) isznak a gyülekezet felnőtt (konfirmált) tagjai. A falusi közösségek ilyenkor árgus szemmel figyelték az úrvacsorázókat. Minden eltérést a szokottól értelmezni próbáltak, így ha a kenyeret nem tudta valaki lenyelni, a szájpadról ragadt vagy a bort túl mohón vagy túl visszafogottan itta, megrázkódott tőle, esetleg lecsurgatta magát, a megszokott mozdulatokban hibázott azt a bűn jelenlétének tulajdonították. A beregi Tiszaháton sokan bőjtöltek még a legutóbbi időben is nagypénteken és a húsvétvasárnapi úrvacsorás istentiszteletig nem ettek semmit. Csököly katolikus családjai helyi hagyomány szerint a szentelményekből küldeni szoktak a református szomszédságnak, komaságnak. Ezek örömmel és tisztelettel fogadják és fogyasztják el.

Irodalom:

Benedek Csaba: Reformáció 500. Fejezetek a Jász-Nagykun-Szolnok megyei reformáció múltjából és jelenéből. A reformáció népi kultúrára gyakorolt hatása Jász-Nagykun-Szolnok megyében, Szolnok, 2018.

[B´lint S´ndor: Kar´csony, h´sv´t, pünkösd: H´sv´t](#)

[Magyar Katolikus Lexikon: h´sv´tvas´rnap](#)

[Magyar N´prajz VII. H´sv´ti ünnepkör: h´sv´tvas´rnap](#)

Szabó László: Ünnepre való készülődés a Tiszazugban. In: Vallási néprajz II: Protestáns egyházi források, kutatók, hagyományok. (Dankó Imre-Küllös Imola szerk.) Budapest. 1985. 349-373.